

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РЕЖИМУ НЕРОЗПОВСЮДЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ЗБРОЇ

**Берlach Анатолій
Іванович,**

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри адміністративного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

**Курзова Вікторія
Володимирівна,**

кандидат юридичних наук, доцент, докторант Національного університету біоресурсів і природокористування України

Berlach A.I., Kurzova V.V. Legal aspects of Ukraine's participation in ensuring the non-proliferation regime for biological weapons

In the article we analyzed the legal basis of international co-operation of Ukraine in the sphere of ensuring the regime of non-proliferation of biological weapons and dual-use technologies, that can be used for it's development. Reveals the author's vision of modernization of biological security of Ukraine in the framework of the Global initiative to prevent the proliferation of weapons of mass destruction and the American programme on «Cooperative threat reduction». It is stated the possibility of a biological hazard for the population and environment in connection with carrying out on the territory of our country's biomedical and biotechnology research by foreign countries. On the basis of the analysis revealed shortcomings and gaps in the legal regulation in this sphere of relations; recommendations regarding improvement of the current legislation of Ukraine with the aim of creating an effective and efficient national system of biosafety and biosecurity.

Key words: biological safety, biological weapons, non-proliferation regime, dual-use technologies..

Збереження тривожної тенденції до посилення загрози неконтрольованого розповсюдження технологій подвійного призначення, що можуть бути використані для розроблення біологічної зброї (далі – БЗ), зумовлено тим, що в сучасному глобалізованому світі доступ до таких технологій можуть отримати не лише країни, які мають необхідний для цього технологічний потенціал, а й значно ширше коло держав за рахунок придбання новітніх біотехнологій. Існує також висока ймовірність оволодіння небезпечною зброєю й міжнародними терористичними організаціями. Ураховуючи це, жодна країна світу сьогодні не може виключати загрозу біотерористичних атак, зокрема й Україна, яка опинилася в епіцентрі радикальних змін

у міжнародному безпековому середовищі. Поряд із цим активне втягування України у процес медико-біологічних і біотехнологічних досліджень, спрямованих на захист від БЗ, значно підвищує рівень біотерористичної загрози для нашої держави. У такому контексті надзвичайно важливим і нагальним питанням стає пошук нового формату взаємовідносин у сфері забезпечення біобезпеки України, де особливої актуальності набуває дослідження та аналіз правових засад режиму нерозповсюдження БЗ.

Питанню біобезпеки присвячено багато праць учених-правників. Різні аспекти біотехнологій, біотехнологічної діяльності, біобезпеки, генної інженерії досліджували у свої працях фахівці з права та теорії управління О. Балюк, І. Гиренко, О. Данчин, В. Завгородня, О. Красовський, В. Лозо, М. Медведєва, О. Піддубний, Л. Струтинська-Струк, Г. Чеботарьова та деякі інші. Однак питання правового забезпечення режиму нерозповсюдження БЗ і визначення участі України в цьому процесі в українській правовій науці комплексно не розглядалися.

Метою статті є аналіз міжнародного та національного законодавства у сфері забезпечення режиму нерозповсюдження БЗ і надання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України з метою зміцнення національної системи біологічної безпеки та зниження ризиків, пов'язаних із проведенням на території нашої країни медико-біологічних і біотехнологічних досліджень.

На міжнародному рівні основними джерелами правового регулювання у сфері забезпечення режиму

нерозповсюдження БЗ є: 1) Женевський протокол про заборону застосування під час війни задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів (Женева, 17.07.1925 р.) [1], який установлює заборону застосування БЗ під час військових дій; 2) Конвенція ООН про заборону розроблення, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (Москва – Лондон – Вашингтон, 10.04.1972 р.) (далі – КБТЗ), яка є ключовим інструментом у системі підтримання міжнародної безпеки і глобальної стабільності з питань нерозповсюдження БЗ та яка заборонила за жодних умов здійснювати розроблення, вироблення, придбання яким-небудь іншим чином, збереження або накопичування мікробіологічних або інших біологічних агентів чи токсинів, які не призначені для профілактичних, захисних або інших мирних цілей; зброї, обладнання або засобів доставлення, призначених для використання таких агентів або токсинів з ворожою метою або у збройних конфліктах (ст. 1 КБТЗ); зобов'язала країни-учасниці знищити запаси БЗ, що перебувають в їх розпорядженні, або перепрофілювати такі для мирних цілей (ст. 2 КБТЗ) [2].

Дійсно, з одного боку, режим нерозповсюдження БЗ робить наш світ безпечнішим, оскільки в конвенційному розумінні в держав-учасниць не існує запасів БЗ, немає об'єктів для її розроблення і зберігання. З іншого боку, може йтися лише про ступінь потенційної можливості держави здійснювати діяльність зі створення такої зброї. Адже суттєвим недоліком

Конвенції є відсутність надійного режиму контролю за виконанням її положень. Це, у свою чергу, сприяє продовженню розроблення біологічної та токсичної зброї деякими державами. До того ж ситуація, що склалася останнім часом навколо проблеми нерозповсюдження БЗ і технологій подвійного призначення, які можуть бути використані з метою її розроблення та застосування, ускладнилася через дослідження у сфері новітніх біотехнологій, які проводяться на фоні практично неефективного міжнародного контролю в цій сфері, що ставить під сумнів дієвість цього режиму і, відповідно, вимагає від співтовариства держав вжиття спільних заходів адекватних ситуації.

Ще 1990 року Всесвітня Медична Асоціація засудила БЗ і закликала уряди всіх країн світу відмовитися від розроблення та використання БЗ (Декларація про хімічну і біологічну зброю, прийнята на 42-й Всесвітній Медичній Асамблеї (1990 р.) [3]). Незважаючи на це, діяльність з модернізації військово-біологічного комплексу продовжується в багатьох країнах [4; 5]. Цим самим порушуються міжнародні домовленості 1925 і 1972 років [2; 3], що забороняють розроблення та застосування БЗ. До того ж на тлі зростання напруження на Близькому Сході та в інших проблемних регіонах світу дедалі більше підтримує режим нерозповсюдження БЗ російська агресія проти України, що є однією з причин руйнування наявного світового порядку. Багато політиків і фахівців з БЗ вважають, що за умов виникнення потреби, яка призведе до порушення зобов'язань з

КБТЗ, багато країн у досить швидкі терміни зможуть напрацювати певну кількість деяких видів БЗ.

Такі можливості має й Україна, де функціонує близько 4 тисяч мікробіологічних лабораторій, з них 51% міститься в установах і закладах охорони здоров'я, 42, 5% – у відомчих установах, 4, 1% – у науково-дослідних інститутах і 2, 4% – у приватних [6], де постійно проводяться роботи з БА II-IV груп патогенності. Проте Україна як держава, що володіє значним потенціалом біонебезпечних об'єктів, навіть в умовах російської агресії все ж не має на меті створення або відновлення біологічно-військового потенціалу. Уже з перших днів здобуття незалежності наша країна не мала намірів розробляти, виробляти чи набувати БЗ для своїх військових арсеналів. Більше того, Україна є співавтором тексту КБТЗ і з самого початку бере активну участь у її діяльності.

Водночас існує й інший аспект проблеми. Як нами вже відзначалося у попередніх дослідженнях, ще за радянських часів з метою конспірації виробництва БЗ у СРСР було створено спеціалізовану мікробіологічну промисловість «подвійного підключення». Дослідницька робота з удосконалення БЗ маскувалася під медичну або сільськогосподарську спрямованість. Так, низка науково-дослідних інститутів (далі – НДІ) України були об'єднані в рамках 7-го (спеціального) управління Міністерства сільського господарства СРСР, де за загальною секретною програмою «Екологія» проводилися дослідження з розроблення біологічних засобів ураження сільськогосподарських

рослин і тварин. На початку 80-х років у СРСР було прийнято Всесоюзну постанову про розвиток молекулярної біології та генетики, опублікована частина якої була лише ширмою, якою прикривалася її «закрита» частина, спрямована на розроблення БЗ. У списку виконавців цієї програми значилися й українські НДІ Академії наук УРСР [7, с. 36; 8, с.12]. Тож не виключено, що після розпаду СРСР Україна успадкувала відповідні технології, але контроль над ними було втрачено [9]. До того ж на сьогодні на території нашої держави є установи лікувально-медичного, наукового, спеціалізованого та виробничого профілю, які мають банки мікроорганізмів або працюють з продуктами їх життєдіяльності, що підпадають під дію положень КБТЗ [10].

1994 року національною адміністрацією з ядерної безпеки Міністерства енергетики США в Україні було засновано міжнародну міжурядову організацію «Український науково-технологічний центр» (далі – УНТЦ) (The Science and Technology Center in Ukraine, STCU) [11], яка фінансується США, Канадою та ЄС у рамках гранту програми «Глобальні ініціативи щодо запобігання розповсюдженню» (далі – ГІЗР) (Global Initiatives for Proliferation Prevention, GIPP). Держави-учасники цієї програми – Росія, Україна, Казахстан і США. Метою ГІЗР є співпраця із запобігання передання та розповсюдження технологій зброї масового знищення (далі – ЗМЗ) терористам і проблемним державам [11; 12].

Окрім ядерного та хімічного озброєння, ГІЗР підтримує розвиток

технологій у партнерстві з експертами з біологічного озброєння. У цьому напрямку в рамках ГІЗР фінансуються проекти технологічної співпраці з колишніми радянськими інститутами, що займалися питаннями БЗ. До речі, у діяльності УНТЦ беруть участь профільні установи, визначені в Переліку національних центрів і референс-лабораторій з окремих інфекцій на базі науково-дослідних інститутів (НДІ) та інших установ мікробіологічного профілю, затверджені наказом МОЗ України від 14.12.1992 р. № 183 [10]. Виходячи зі змісту ст. II-A Угоди про створення УНТЦ, укладеної 25.10.1993 р. між урядами України, Канади, США та Швеції [11], науково-технічні проекти, що розробляються, контролюються і фінансуються УНТЦ, здійснюються головним чином *в установах і на обладнанні, розташованих в Україні* (виділ. авт.). У рамках гранту УНТЦ існує співробітництво з Агенцією іноземних справ, торгівлі та міжнародного розвитку Канади (Foreign Affairs and International Trade Canada – DFAIT) за канадською Глобальною програмою співпраці з нерозповсюдження біологічної та хімічної зброї (Biological & Chemical Non-Proliferation Global Partnership Program – IGX) [13].

Співробітництво України у сфері розвитку біобезпеки в рамках грантів на реалізацію біотехнологічних проектів, що фінансуються через УНТЦ, триває також з ЄС [14, с. 8]. Прикладом Меморандум про взаєморозуміння, мета якого – поглиблення співробітництва та координація спільної діяльності в рамках проекту

«Вдосконалення систем біобезпеки та біозахисту на Українській протичумній станції у м. Сімферополь», підписаний МОЗ України з УНТЦ 19.07.2011 р., фінансування якого здійснювалося Генеральним директором Європейської Комісії через УНТЦ [15]. З цього приводу професор Університету Луї Пастера (Франція) О. Демченко, у коло наукових інтересів якого входить також проблема захисту від біотероризму, відзначив: «...Оскільки неможливо проводити дослідження, не маючи об'єкта дослідження, то слід припустити: біологічна зброя в Україні була... Заява чиновників СБУ, що в Україні немає і не було біологічної зброї, помилкова ...невігластво організації, яка відповідає за національну безпеку, злочинне» [16].

У свою чергу УНТЦ (судячи з його офіційного сайту www.stcu.int) взаємодіє з багатьма західними військовими організаціями. Це, зокрема, Польський військовий інститут гігієни та епідеміології, що займався епідемією грипу в Україні 2009 р., був учасником реалізації проекту «Вдосконалення системи біобезпеки і біозахисту в Українській протичумній станції в м. Сімферополь» і входить до програми дослідження вірусу Ебола [17; 18]); американська Агенція зі скорочення військової загрози (Defense Threat Reduction Agency – DTRA), що перебуває в підпорядкуванні Міноборони США та поміж іншого проводить дослідження вірусу Ебола (партнерський проект УНТЦ P095) [19, с. 23]; Тихоокеанська північно-західна національна лабораторія США (Pacific Northwest National

Laboratory – PNNL), що займається глобальними питаннями боротьби з біотероризмом [20, с. 19]; Міноборони Великої Британії в рамках реалізації проекту УНТЦ-P633 з біобезпеки і біозахисту в Україні, яке його ж і фінансує [21], та ін.

Таким чином, функціонування в Україні УНТЦ свідчить про ймовірність існування на території нашої держави відповідних технологій, що можуть бути використані для розроблення БЗ.

Тимчасом з 12.12.1991 р. на території України за безпосередньої участі американського уряду реалізується програма «Спільне скорочення загроз», відома як програма «Нанна-Лугара», ухвалена Конгресом США 25.11.1991 р. Ця програма фінансується США й реалізується за участю DTRA Міноборони США [22, с. 10]. На виконання зазначеної програми між Україною і США було підписано й затверджено Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) від 31.12.1993 р. № 1077 Рамкову Угоду щодо надання допомоги Україні в ліквідації стратегічної ядерної зброї, а також запобігання розповсюдженню ЗМЗ (далі – Рамкова Угода) [23], яка є свого роду щитом для легалізації та подальшої реалізації в Україні інших проектів військових відомств США і американських спецслужб, включаючи біологічний. Так, складовою програми «Спільне скорочення загроз» є «Біологічна програма спільної участі», у рамках якої між МОЗ України та Міноборони США 29.08.2005 р. було укладено Угоду стосовно співробітництва в галузі запобігання розповсюдженню технологій, патогенів

і знань, які можуть бути використані в ході розроблення біологічної зброї (далі – Угода) [24].

Таким чином, Україна була долучена до реалізації біологічної програми, розробленої США в рамках Проекту міжнародної технічної допомоги (далі – МТД) зі зменшення біологічної загрози в Україні (реєстр № 2225-03 станом на 01.03.2013 р. № 2225-04). Виходячи зі змісту ст. 1 Угоди 2005 р., в Україні розпочато програму «протидії загрози біотероризму та запобігання розповсюдженню БЗ, технологій, матеріалів та відповідних спеціальних знань, які можуть бути використані при розробці БЗ» і якими, як тут передбачено, володіють працівники означених установ, що фактично постулює факт наявності в Україні відповідної інфраструктури, яка володіє всіма необхідними компонентами (технологіями, патогенами і знаннями), достатніми для розроблення й виготовлення БЗ.

За цією Угодою США взяли на себе зобов'язання допомагати Україні покращити безпеку зберігання патогенних речовин, що передбачало будівництво двох центральних референс-лабораторій (ЦРЛ) (по одній для медиків та ветеринарів) рівня BSL-3; реконструкцію та оснащення сучасним устаткуванням українських лабораторій усіх обласних санітарно-епідеміологічних станцій (СЕС) і відповідних лабораторій ветеринарної служби; будівництво постійного безпечного сховища для патогенних мікроорганізмів на базі одного з чинних науково-дослідних інститутів (НДІ); навчання персоналу (п. 1 ст. III

Угоди). Тобто американська програма передбачала за рахунок фінансів США «модернізацію» українських лабораторій СЕС особливо небезпечних інфекцій, що входять до згаданого нами Переліку національних центрів і референс-лабораторій з окремих інфекцій на базі НДІ та інших установ мікробіологічного профілю [10]. Позитив виконання Угоди 2005 р. полягав в удосконаленні чинної системи та рівня ефективності епіднагляду за особливо небезпечними інфекціями, у визначенні характеру чинників біозагрози; упровадженні електронної інтегрованої системи спостереження та системи контролю патогенів в Україні, що дозволить утримувати їх на більш безпечному рівні; розробленні стандартів сучасних технологій лабораторної діагностики небезпечних патогенів, що дасть можливість оцінювати якість результатів лабораторних досліджень та організації національної системи епіднагляду.

Таким чином, з одного боку, спільний проект між Міноборони США та МОЗ України з проблем біобезпеки і зменшення загроз є одним із важливих компонентів підтримання епідемічного благополуччя в нашій країні. Водночас слід зауважити, що «Біологічна програма спільної участі» має потенціал для створення інструментів, що дозволяють в обхід як КБТЗ, так і чинних механізмів ООН створити паралельну систему одностороннього контролю за біологічними загрозами і біотехнологічним потенціалом третіх країн. Можливо, це й відбувається в нашій країні. Так, підписання вищезгаданої

Угоди 2005 р. надало Міноборони США:

1) необмежені права щодо проведення біологічних досліджень в установах МОЗ України. Згідно з п. 5 ст. IV Угоди «МОЗ України передає Міноборони США копії тих штамів небезпечних патогенів, відносно яких Міноборони США зроблено запит і які було зібрано в Україні...», у результаті чого колекції особливо небезпечних патогенів перебувають сьогодні в повному розпорядженні американських спеціалістів-мікробіологів;

2) право оцінювати рівень біологічних загроз на території України і ухвалювати рішення про застосування відповідних заходів протидії. Відповідно до п. 5 ст. IV Угоди «МОЗ України надає Міноборони США інформацію, одержану з мережі спостереження за інфекційними захворюваннями МОЗ України або визначених ним установ...». Навіть вивезення небезпечних патогенів з централізованих лабораторій України дозволяється виключно через виникнення надзвичайних ситуацій, про що МОЗ України має негайно повідомити Міноборони США (п. 6 ст. IV Угоди);

3) право безперешкодно здійснювати інспекції на об'єктах, які отримують допомогу від США, будь то Міноборони, митниця, космічне агентство тощо. Відповідно до п.п. 1, 2 ст. V Угоди представникам Міноборони США надається право «ревізувати й перевіряти матеріали, підготовку фахівців та послуги, надані згідно з цією Угодою на об'єктах на території України; брати участь у всіх аспектах виконання контрактів

і діяльності, пов'язаної з їх виконанням на об'єктах в Україні, згідно з умовами цієї Угоди». З цього зауважимо, що надання дозволу іноземній державі мати повний контроль за біологічною обстановкою на території України становить потенційну загрозу національній безпеці нашої держави, її цілісності та суверенності.

Слід також звернути увагу на те, що основним грантоотримувачем за біологічною програмою спільної участі зі зменшення біозагрози в Україні є згадуваний нами УНТЦ, а головним ініціатором цього Проекту постає аж ніяк не МОЗ України і навіть не Міністерство охорони громадського здоров'я США, а військово-ве відомство США – DTRA. Точніше, його розвідувальне управління, до структури якого з 1992 року входить Національний центр медичної розвідки, дислокований у Форт-Детрік (штат Меріленд, США). Забезпечити українські лабораторії новим діагностичним устаткуванням, яке зможе вчасно виявляти особливо небезпечні патогенні мікроорганізми, запобігати епідеміям і потенційним пандеміям унаслідок біотероризму, мала Компанія «Black & Veatch». Однак, судячи з офіційного сайту Компанії, її діяльність не пов'язана з біологічною безпекою. Проте змушує замислитися той факт, що до своєї роботи «Black & Veatch» залучає фахівців таких відомств, як Медичний науково-дослідний інститут інфекційних хвороб армії США (Форт-Детрік); Військово-медичний дослідний інститут Уолтера Ріда; Військово-морський дослідний центр (база) NAMRU-3

Військово-морських сил США (дислокований у Каїрі) та ін. [25].

Оскільки багато інфекційних хвороб є спільними для людини і тварини, 2008 року до плану технічної допомоги за Програмою зменшення біозагрози приєдналися (як її виконавчі агенти) українські НДІ Національної Академії аграрних наук України (далі – НААН) ветеринарного профілю й діагностичні установи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України (Держветфітослужба) [26]. А 2010 року було підписано тристоронню Концепцію дій з реалізації «Програми та розвитку системи ветеринарної допомоги», яка передбачає надання технічної допомоги в рамках Програми «Зменшення біозагрози в галузі ветмедицини» за такими напрямками: будівництво нових ЦРЛ з особливо небезпечних хвороб тварин на базі Національного наукового центру Харківського інституту експериментальної і клінічної ветеринарної медицини (ННЦ ІЕКВМ); переоснащення чинних діагностичних лабораторій і наукових інститутів; створення тренінгового центру на базі Інституту ветеринарної медицини (ІВМ) НААН; проведення спеціалізованих тренінгів з питань епізоотології, біобезпеки, прогнозування та реагування; підтримка наукових досліджень українських учених з проблем емерджентних хвороб тварин і біобезпеки через надання грантів Держдепартаментом США на спільні біологічні та цільові прикладні дослідження з контролю особливо небезпечних захворювань тварин [27; 28].

На сьогодні в Україні під егідою компанії «Black & Veatch» (практично

таємно від громадськості та ЗМІ) уже створено мережу підконтрольних США біотехнологічних референс-лабораторій з вивчення людських патогенів: у Києві – на базі Центральної СЕС України; у Львові – на базі Львівського НДІ епідеміології та гігієни і на базі обласної СЕС; в Одесі – ЦРЛ на базі Українського науково-дослідного протичумного інституту (УНДП) ім. Мечникова; у Сімферополі – на базі протичумної станції Кримської республіканської СЕС. Подібні об'єкти на базі обласних СЕС побудовано також у Вінниці, Ужгороді, Тернополі, Херсоні, Харкові, як і чотири біотехнологічні референс-лабораторії з вивчення патогенів серед тварин: три – на базі регіональних лабораторій Держветфітослужби України у Львові, Дніпропетровську та Луганську й одна – на базі Інституту ветеринарної медицини НААН України в Києві, де також створено лабораторний тренінговий центр, який отримав фінансування в рамках програми спільного зменшення загрози Нана-Лугара [29]. Усі ці біотехнологічні лабораторії оснащено обладнанням, що дозволяє вирощувати «бойові віруси», якими можна впливати на тварин і людей. Разом із тим, за вісім років виконання Угоди 2005 р. рівень їх модернізації залишається незадовільним.

Під час реалізації проекту МТД «Зменшення біологічної загрози в Україні» його виконавцями як з американської, так і з української сторони було здійснено грубі порушення вимог чинного законодавства, санітарних і будівельних норм та правил, що ставить під загрозу стан біологічної

безпеки держави, становить реальну загрозу здоров'ю персоналу лабораторій та українських громадян, зокрема мешканців міст, де такі лабораторії розміщено, а також загрозу втрати унікальних колекцій штамів, які є національним надбанням України [30]. Так, певні порушення вимог біобезпеки допущені при будівництві лабораторій Вінницької обласної СЕС, Львівського НДІ епідеміології та гігієни, Львівської регіональної лабораторії Держветфітослужби, а також Одеської ЦРЛ, яка розміщена майже в аварійній будівлі без урахування будівельних сейсмічних вимог [31; 32]. До речі, згідно зі ст. VI Рамкової Угоди «Україна не ставить вимог і не порушує жодних судових переслідувань проти США, їх персоналу, підрядчиків і персоналу підрядчиків США за пошкодження майна, що належить Україні, або втрату такого майна, чи за загибель персоналу України або шкоду його здоров'ю в результаті діяльності, пов'язаної з роботою по цій Угоді» [23]. Тобто в будь-якому разі претензій від України до США не може бути за визначенням.

Особливу ж небезпеку становить те, що всі ці біотехнологічні референс-лабораторії розміщено близько від історичних центрів міст. Ці обставини в силу дії ст. 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р. [33] є потенційною та реальною загрозою національній безпеці в екологічній сфері та сфері охорони здоров'я. Щодо цього маємо наголосити, що майже в усіх європейських країнах, а також і в США внутрішнім законодавством забороняється розміщення на території

цих країн подібних лабораторій. І це цілком логічно, адже небезпека, яка криється за вірусно-біологічними лабораторіями, є надзвичайною навіть за умови найсуворішого дотримання всіх необхідних правил безпеки.

Поки що всі лабораторії, побудовані й реконструйовані в Україні за активного сприяння США, «законсервовані», і жодної наукової роботи в них не проводиться. Але багато вчених і політиків вважають, що Україна для США є зручним полігоном, на якому американські військові медики з лабораторій Форт-Детрік мають намір випробувати виведені в українських лабораторіях особливо небезпечні інфекції [34-37]. Щодо цього змушує замислитися діяльність на території України скандально відомої американської фармакологічної корпорації «Baxter Healthcare Corporation» [38], яка є генпідрядником оборонного відомства США і, за повідомленнями ЗМІ, займається випробуванням БЗ, зокрема й в Україні [39]. Слід замислитися й над тим, що під час виникнення епідемії свинячого грипу $A_{H_1N_1}$ 2009 року єдиною ефективною організацією була Центральна СЕС МОЗ України – завдяки тому, що там за фінансової підтримки США було встановлено сучасне діагностичне устаткування та проведено навчання персоналу.

Хочемо також звернути увагу на те, що термін завершення Угоди 2005 р. з реалізації в Україні програми зі зменшення біологічної загрози закінчився у травні 2013 року [40], а отже будь-які роботи за цим проектом на території нашої країни мають бути згорнуті, а діяльність «Black & Veatch» вважається нелегітимною.

Однак 2014 року, уже після закінчення строку дії програми (виділ. авт.), на базі Харківського ІЕКВМ, у безпосередній близькості від житлового мікрорайону м. Мерефа побудовано закриту біотехнологічну лабораторію, якій надано статус ЦРЛ штамів збудників особливо небезпечних хвороб тварин (сибірської виразки, чуми) [32; 37; 41]. З цього приводу зауважимо, що наприкінці 2014 р. УНТЦ отримав від США та ЄС значне фінансування, частина коштів з якого витрачається на діяльність, здійснювану в ІЕКВМ, а в січні 2015 р. значне фінансування від Міноборони США отримала DTRA на розроблення проекту «Мерефа», цілі й завдання якого є засекреченими [41; 42; 43].

Тут маємо зауважити, що за місяць до закінчення дії Угоди 2005 р. між Міноборони США і МОЗ України Постановою КМУ від 01.04.2013 р. № 620 було затверджено Державну цільову програму біобезпеки та біологічного захисту на 2015-2020 роки [44] (іншими словами, у період, коли дію Угоди ще можна було пролонгувати). Метою цієї Державної цільової програми було визначено «забезпечення належного рівня захисту населення та довкілля від небезпечних біологічних агентів (біозагроз) різного походження, запобігання проявам біотероризму шляхом створення та ефективного функціонування національної системи біологічної безпеки та біологічного захисту». Однак зазначена Програма аж ніяк не передбачала експертизи результатів зусиль американських партнерів у рамках реалізації програми зі зменшення біозагрози і, відповідно, не

визначала статус уже запущених референс-лабораторій, а також і тих, що перебували у процесі будівництва та реконструкції.

Тобто, незважаючи на результати 8-річного співробітництва із США, Україна розпочала нову реформу всієї системи біобезпеки і біозахисту. Орієнтовний обсяг фінансування Програми становив 747, 7248 млн. грн. і мав здійснюватися «за рахунок коштів державного бюджету, а також інших джерел, не заборонених законодавством» [44]. Однак законами України про Державний бюджет на 2013-2014 роки коштів на капітальні ремонти лабораторій не було передбачено зовсім. Надалі Постановою КМУ № 71 від 05.03.2014 р. [45] цю Програму було достроково припинено, а відповідно й узагалі припинено її фінансування з бюджету України, що ще більш ускладнило ситуацію у сфері забезпечення біобезпеки країни. Разом із тим, невдовзі після закінчення терміну дії Угоди 2005 р. Розпорядженням КМУ від 11.09.2013 р. № 697-р було схвалено Стратегію залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки [46], яка одним зі стратегічних напрямків визначила залучення міжнародної технічної допомоги на розвиток біопромисловості України.

У січні 2015 року МОЗ України підтримало пропозицію американських партнерів щодо приєднання України до III напрямку Пакету дій Глобального порядку денного з безпеки здоров'я «Біобезпека та біозахист», започаткованого США в

лютому 2014 р., а згодом, 25.06.2015 р., під егідою Міністерства закордонних справ України відбулися переговори між МОЗ України з представниками США, Канади, ФРН, Нідерландів та ЄС, присвячені розширенню міжнародного співробітництва з Україною в рамках Ініціативи Групи 7-ми «Глобальне партнерство проти розповсюдження зброї та матеріалів масового знищення». З-поміж іншого, метою переговорів було залучення допомоги країн Групи 7-ми на реалізацію цільових проектів зі зміцнення біологічної безпеки України в рамках Глобального партнерства [47].

До речі, слід наголосити, що Міноборони США має намір продовжити строк дії Угоди до вересня 2017 р. Таким чином, оскільки військове відомство США й надалі робить наполегливі зусилля для того, щоб залучити нашу країну до реалізації власного оборонного біологічного проекту, є підстави замислитися, чи співпадають у такому разі інтереси США з інтересами національної безпеки України? Це питання має особливе значення, адже США ще й досі блокують підписання Протоколу до КБТЗ, який містить юридично обов'язкові положення, що регламентують питання міжнародного контролю за нерозповсюдженням БЗ, зокрема щодо технологій подвійного призначення. Проте позиція України стосовно питання розроблення механізму контролю за дотриманням режиму КЗБТ і виконанням домовленостей у рамках КБТЗ полягає у створенні об'єктивного, недискримінуючого, такого, що жодним чином не перешкоджає економічному

й технічному розвитку держав-учасниць, а також необтяжливого, зокрема з фінансової точки зору, механізму контролю.

Разом із тим, розвиток і поглиблення стратегічного партнерства зі США відповідно до Хартії про стратегічне партнерство Україна – США від 19.12.2008 р. [48] залишається одним із найголовніших зовнішньополітичних пріоритетів України. Нині для України важливою є вага політична й дипломатична підтримка США в її протистоянні з Росією. Україна зацікавлена в наданні з боку США допомоги для реформування органів сектору безпеки і оборони. Екс-командувач Військово-морського флоту України, колишній заступник міністра оборони України, віце-адмірал В. Безкоровайний наголошує, що Україна не здатна самостійно забезпечити безпеку від біотерористів. А експерт з Центру дослідження армії, конверсії і роззброєння М. Самусь вважає, що головний інтерес США полягає в тому, щоб Україна була їхнім партнером у боротьбі з біотероризмом: «...чим більше країн будуть боротися з біохімічним тероризмом, тим більше буде безпека для самих США... Це дуже корисно для України, особливо в умовах постійного недофінансування бюджету програми розвитку спеціальних служб в Україні» [34].

Водночас на цю проблему існують і протилежні погляди [49]. Питанню модернізації біологічної безпеки в Україні за американською програмою присвячено багато статей у ЗМІ [31; 32; 34-37; 39; 41-43 та ін.]. Необхідність реалізації цього проекту

була також предметом депутатських запитів і засідань державних комісій. Так, народний депутат України І. Сех вважає, що виконання американського проекту «Зменшення біологічної загрози в Україні» становить безпосередню загрозу біологічній безпеці України і взагалі національній безпеці [50].

У контексті нашого дослідження потрібно також зупинитися на питанні співробітництва України з ЄС. З цього приводу слід зауважити, що інтенсивна співпраця України з ЄС у напрямку співробітництва в галузі біобезпеки і біозахисту «щодо покращення стандартів біобезпеки та біозахисту в лабораторіях, інших приміщеннях та під час транспортування небезпечних біоагентів» і «підготовки проектів з посилення системи фізичної безпеки як складової біологічної безпеки державних установ України» триває з січня 2006 року. Наприклад, щодо співробітництва у сфері біобезпеки та біозахисту в Українській санепідеміологічній станції (АР Крим, м. Сімферополь), де було заплановано спорудження нового об'єкта станції та навчання персоналу з питань біологічної безпеки. Щоправда, за інформацією «Про імплементацію Порядку денного асоціації Україна – ЄС у 2014 році», реалізацію цього Проекту тимчасово припинено через ситуацію в Криму [51, с. 20].

Пріоритетом державної політики у сфері євроінтеграції визначено співробітництво України з ЄС щодо нерозповсюдження ЗМЗ, зокрема БЗ, що включає вдосконалення контролю експорту та транзиту

товарів, пов'язаних із БЗ, товарів і технологій подвійного використання, а також співробітництво з метою покращення стандартів біобезпеки та біозахисту в лабораторіях, інших приміщеннях та під час транспортування небезпечних біоагентів (п.п. «ІІ» п. 2.3 Порядку денного асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 20.11.2009 р. [52]; ст. 11 Угоди «Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 27.06.2014 р. [52]). Разом із тим, підписання Угоди «Про асоціацію між Україною та ЄС від 27.06.2014 р.» відкриває майже необмежені можливості щодо проведення біотехнологічних досліджень у галузі сільського господарства. Так, Україна дає згоду на використання в сільськогосподарському виробництві «...біотехнологій, шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах» (п. «с» ст. 404) [53].

Основним завданням Плану заходів з імплементації Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС [54] є імплементація та узгодження положень чинного законодавства України в частині відомих нормативно-правових актів із положеннями: Рішення № 2119/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради про створення мережі епідеміологічного нагляду та контролю за поширенням інфекційних захворювань у Співтоваристві (Офіційний вісник L 268, 03.10.1998, ст. 1-7); Рішення Комісії № 2000/96/ЄС про інфекційні захворювання,

які мають поступово охоплювати мережею Співтовариства відповідно до Рішення № 2119/98/ЄС Європейського Парламенту та Ради (Офіційний вісник L 28, 03.02.2000, ст. 50-53). Крім того 20.03.2015 р. підписано Угоду між Україною і ЄС про участь України в Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020», основними пріоритетами якої, з-поміж іншого, є сприяння фундаментальним науковим дослідженням у галузі біотехнологій [55; 56]. Усе це відкриває широкі можливості доступу іноземним державам до стратегічно важливих біологічних об'єктів України.

У такому розумінні існує пряма загроза біобезпеці держави за умови існування на території України технологій та обладнання подвійного призначення, що можуть бути використані для розроблення БЗ, а також «несанкціонованого» витоку біологічних речовин за межі науково-дослідних чи інших установ, які працюють з ними. Не можуть не викликати занепокоєння й загрози, що є причиною поширення небезпечного збудника, внаслідок: порушення процедур біозахисту (зокрема неповна інактивація живого вірусу через недостатнє фільтрування стоків; потрапляння живого вірусу до комунальної каналізації, а також через негерметичні люки до навколишнього ґрунту тощо). Усе це потребує прийняття Закону, що унеможливилював би такі ризики й загрози.

На додаток слід зауважити, що в січні 2014 року на розгляд Верховної Ради України було представлено проект Закону України «Про заборону

розміщення іноземними державами, наддержавними утвореннями, організаціями або фізичними особами вірусно-біологічних лабораторій 3 та 4 (найвищих) рівнів біологічної безпеки на території України» (24.01.2014 р. реєстр № 4015) [57], положення якого регламентують проведення наукових біологічних досліджень і запроваджують обмеження щодо розміщення вірусно-біологічних лабораторій 3 та 4 (найвищих) рівнів біологічної безпеки на території України. Цей законопроект заповнює прогалину в нинішньому законодавстві, в якому не передбачено заборону на розміщення вірусно-біологічних лабораторій. Однак головною вадою законопроекту є те, що він містить положення переважно організаційного-технічного характеру, які властиві інструкціям, а не нормам закону. Крім того текст законопроекту перевантажений нечіткими (малозрозумілими) формулюваннями.

Проаналізувавши досвід роботи з питань співробітництва України зі США та ЄС у галузі забезпечення режиму нерозповсюдження БЗ і технологій, що можуть бути використані для її розроблення, ми дійшли висновку, що чинне законодавство України містить суттєву прогалину щодо порядку допуску іноземних держав до стратегічних об'єктів біологічної спрямованості, зокрема вірусно-біологічних лабораторій 3 та 4 (найвищих) рівнів біобезпеки на території України. А отже, виходячи з того, що поточний стан режиму нерозповсюдження БЗ характеризується високим ступенем невизначеності, існує нагальна потреба у зміцненні

національної системи біобезпеки та зниженні можливості виникнення біологічних ризиків, пов'язаних із проведенням на території нашої країни медико-біологічних і біотехнологічних досліджень з вірусології, бактеріології, генної інженерії в галузі медицини, зокрема військової, сільського господарства (ветеринарії, фітосанітарії), спрямованих на захист від БЗ, а також з метою запобігання розповсюдженню технологій, патогенів і знань не за цільовим призначенням.

Ураховуючи зазначене, вважаємо за доцільне розробити і прийняти Національну програму з регламентації створення належної системи контролю та оцінювання біологічних ризиків у контексті модернізації бази наукових лабораторій санітарного та ветеринарного профілю. На виконання цієї програми на рівні КМУ доцільно прийняти Постанову про порядок будівництва, реконструкції, розміщення та діяльності біотехнологічних лабораторій на території України.

І нарешті, магістральним питанням сьогодні має стати посилення медико-біологічного потенціалу країни шляхом забезпечення розвитку й державної підтримки фундаментальних наукових досліджень у галузі біозахисту. У цьому напрямку доречно створити НДІ біологічної безпеки, підконтрольний Службі безпеки України (СБУ). Можливо, також є сенс переосмислити роль України в рамках участі у КБТЗ і здійснити реформу військово-промислового комплексу в напрямку його «біологізації», зокрема щодо створення відповідних нових захисних

засобів від такої зброї. Це, безперечно, вимагає встановлення підвищених вимог до загальнодержавного, зокрема спеціального, контролю і нагляду національних спецслужб (СБУ, Міністерства внутрішніх справ України, Національного агентства Інтерпол, Міноборони України та ін.) за відповідними дослідженнями. У цьому зв'язку постає також проблема підвищення ролі служби розвідки і контррозвідувальної служби України.

Список використаних джерел:

1. Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів (Женева, 17.07.1925 р.) // Действующее международное право. – Т. 2. – М.: МНИМП, 1997.
2. Конвенція ООН про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (Москва – Лондон – Вашингтон, 10.04.1972 р.) // Сб. действующих договоров, соглашений и конвенций, закл. СССР с иностр. государствами. – Вып. 21. – М., 1977.
3. Декларация о химическом и биологическом оружии (Ранчо Мираж, Калифорния, США, окт. 1990 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nra.iplex.com.ua/>
4. Алибеков К. Осторожно! Биологическое оружие / К. Алибеков, С. Хендельман. – М.: Городец, 2003. – 352 с.
5. Федоров Л. А. Советское биологическое оружие: история, экология, политика / Л. А. Федоров. – М.: МСоЭС, 2005. – 302 с.
6. МОЗ України Публічна інформація: Проект постанови КМУ «Питання видачі дозволів на роботу з мікроорганізмами I-IV груп патогенності лабораторіям мікробіологічного профілю та діяльність режимних комісій з біологічної

безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://triton.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20081124_0.html

7. Курзова В. В. Актуальні питання правового регулювання міжнародного співробітництва України в сфері боротьби з біотероризмом / В. В. Курзова // Митна справа. – № 6 (90). – 2013. – С. 34-43.

8. Саурин А. И. Интервью / А. И. Саурин // Новгородские ведомости. – 2008. – № 77. – С. 11-16.

9. Українські вчені могли брати участь у створенні бактеріологічної зброї. 20.11.2001 // Информационное агентство ЛІГАБізнесІнформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/news/old/152589->

10. Про режим роботи з патогенними мікроорганізмами: Наказ МОЗ України від 14.12.1992р. № 183 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc>

11. Угода про створення Українського науково-технологічного центру: Указ Президента України № 202/94 від 04.05.1994 р. // Офіційний вісник України. – 05.02.2007. – № 6. – с. 234. – Ст. 238.

12. Про надання згоди на обов'язковість для України Угоди про створення Українського науково-технологічного центру : Закон України від 15.03.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 93.

13. Центр науки і техніки в Украине. Офіційний сайт УНТЦ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.stcu.int

14. Международный научно-технический центр. Годовой отчет 2013: Переходный Период – 25 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.istc.ru/istc/istc.nsf/va_WebResources/Annual_Reports_RUS/

15. Прес-реліз. Підписання Меморандуму про взаєморозуміння між МОЗ України та УНТЦ щодо проекту «Вдосконалення систем біобезпеки та біозахисту на Українській протичумної

станції у м. Сімферополь» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docviewer.yandex.ua/>.

16. Демченко О. Проблема біологічної зброї для України існує / О. Демченко // «Дзеркало тижня. Україна». – № 47. – 19.11.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/HEALTH/>

17. Візит контактної групи у складі представників керівництва Українського науково-технічного центру (УНТЦ), м. Київ, Міністерства охорони здоров'я України, Військового інституту гігієни і епідеміології (Польща) 09-11.08.11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу (Офіційний сайт Української протичумної станції) : http://antiplaguestat.gov.ua/ukr/news/09_08_11.html

18. УНТЦ. Новости и объявления: Biosecurity & Biosafety Training Conference in Poland 04.10.2011 – 06.10.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.stcu.int/news/index.php?id=354

19. Український науково-технічний центр. Річний звіт 2004. – УНТЦ, 2005. – 25 с. 20. An intergovernmental organization assisting former weapons scientists' transition to peaceful profitable contributions to global R&D. – Science & Technology Center in Ukraine, 2006. – 48 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.stcu.int/documents/publications/Current/BiotechnologyUkraine_2006.

21. УНТЦ Новости и объявления 14.10.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.stcu.int/news/index.php?id=433

22. Глобальное партнерство против распространения оружия и материалов массового уничтожения : справочник / под ред. В. А. Орлова. – М.: Права человека, 2005. – 183 с.

23. Угода між Україною і США щодо надання допомоги Україні в ліквідації стратегічної ядерної зброї, а також запобігання розповсюдженню зброї масового знищення від 25.10.1993 р. :

Постанова КМУ від 31.12.1993 р. № 1077 // Офіційний вісник України. – 19.11.2004. – № 44. – С. 379. – Ст. 2945.

24. Угода між МОЗ України та Міністерства оборони США стосовно співробітництва у галузі запобігання розповсюдженню технологій, патогенів та знань, які можуть бути використані в ході розробки біологічної зброї (Київ, 29.08.2005 р.) // Офіційний вісник України. – 26.12.2008. – № 96. – С. 108. – Ст. 3188.

25. Black & Veatch. Official Site [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bv.com/>

26. Про визначення додаткових виконавчих органів для реалізації Угоди між МОЗ України та Міністерства оборони США стосовно співробітництва у галузі запобігання розповсюдженню технологій, патогенів та знань, які можуть бути використані в ході розробки біологічної зброї: Розпорядження КМУ від 27.08.2008 р. № 1154-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/>

27. Засідання Президії НААН України / Н. Черешинська // «Аграрний тиждень. Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.a7d.com.ua/novini/7749

28. Програма «Зменшення біозагрози в галузі ветмедицини» діє [Електронний ресурс]. – Режим доступу («Ветеринарний інформаційний ресурс України» VET.in.UA) : vet.in.ua/menu/news.php?id_article=757

29. АЗЗ Програма зменшення біологічної загрози. Інформаційні довідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/dtro/btrp.html

30. Депутатський запит І.І. Сех стосовно проекту «Зменшення біологічної загрози в Україні» 17.01.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.old.svoboda.org.ua/dokumenty>

31. Савин Л. О биологических лабораториях Пентагона на Украине/ Л. Савин // Военно-политическая аналитика. Точка

зрения.«Фонд стратегической культуры» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : vroanalytics.com/2014/11/20/

32. Барашев Р. Американская модернизация украинских лабораторий-2: консолидация и ликвидация / Р. Барашев // Еженедельник «2000». – № 25 (611). – 22.06.2012.-28.06.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.2000.ua/derzhava/u-cherty>

33. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

34. Крикунов А. США помогут Украине в борьбе с биотерроризмом / А. Крикунов, Р. Барашев [Електронний ресурс]. – Режим доступу («Деловые новости E-NEWS.COM.UA». – 2008-10-17) : <http://e-news.com.ua/show/179779.html>

35. Нестеров В. Украина стала американским полигоном в области вирусного биотерроризма/ В. Нестеров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : catu.su/analytics/1131

36. Від кого залежить біобезпека населення України? // Всеукраїнська медична газета «Ваше здоров'я» – № 49-50 (2013). – С. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vz.kiev.ua/>

37. Ряшин В. Где взорвут украинскую биобомбу? // В. Ряшин // Газета «Правда». – 30.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : kprf.ru/international/ussr/133054.html

38. Baxter Healthcare Corporation. Official Site [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.baxter.com

39. Has Baxter released a bioweapon in Ukraine? // Health Freedom Alliance, November 5, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.infowars.com/has-baxter-released-a-bioweapon-in-ukraine/

40. Угода між Україною і США про продовження дії Угоди між Україною і США щодо надання допомоги Україні в ліквідації стратегічної ядерної зброї, а також запобігання розповсюдженню ЗМЗ

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/

41. Барашев Р. Американская модернизация украинских биологических лабораторий: разоружение, коррупция, халтура / Р. Барашев // Еженедельник «2000». – № 4 (591) – 27.01.2012 – 02.02.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.2000.ua/>

42. Роджерс А. Специально для «Украина.Ру» / А. Роджерс. – 13.04.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukraina.ru/opinions/

43. Сергиенко А. Военизированные биологические лаборатории США в Украине: первые протесты общественности 2013 / А. Сергиенко // Еженедельник «2000». – № 33 (664). – 16.08.2013. – 22.08.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : 2000.net.ua/2000/derzhava/u-cherty/

44. Державна цільова програма біобезпеки та біологічного захисту на 2015-2020 роки: Постанова КМУ від 01.04.2013 р. № 620 //Офіційний вісник України. – 13.09.2013. – № 68. – с. 192. – Ст. 2484 (втратила чинність на підставі Постанови КМУ № 71 від 05.03.2014 р.).

45. Деякі питання оптимізації державних цільових програм і національних проєктів, економії бюджетних коштів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України: Постанова КМУ № 71 від 05.03.2014 р. // Офіційний вісник України. – 28.03.2014. – № 24. – С. 47. – Ст. 737.

46. Стратегія залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки : Розпорядження КМУ від 11.09.2013 р. № 697-р. // Офіційний вісник України. – 07.11.2011. – № 84. – С. 113. – Ст. 3088.

47. МОЗ окреслило шляхи співпраці зі США у сфері біобезпеки і біозахисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу (Прес-служба МОЗ України 27.01.2015 р.): <http://www.moz.gov.ua/>

48. Хартія Україна – США про стратегічне партнерство (Вашингтон, США. 19.12.2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/

49. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про заборону розміщення іноземними державами, наддержавними утвореннями, організаціями або фізичними особами вірусно-біологічних лабораторій 3 та 4 (найвищих) рівнів біологічної безпеки на території України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : webcache.googleusercontent.com/

50. Депутатський Запит І. І. Сех стосовно проєкту «Зменшення біологічної загрози в Україні» 17.01.2013 р. // ВО «Свобода» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lviv.svoboda.org.ua/dokumenty/zvernennya/035616/>

51. Інформація «Про імплементацію Порядку денного асоціації Україна – ЄС у 2014 році» // Київ. – 61 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : kmu.gov.ua/document/247386889/.

52. Порядок денний асоціації України – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 20.11.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/

53. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифіковано із заявою Законом України від 16.09.2014 р. // ВВР України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.

54. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014-2017 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014р. № 847-р // Офіційний вісник України. – 03.10.2014. – № 77. – с. 178. – Ст. 2197.

55. Про уповноваження с. Квіта на підписання Угоди між Україною і

Європейським Союзом про участь України у Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020»: Розпорядження Президента України № 269/2015-рп від 20.03.2015 р. // Офіційний вісник Президента України. – 03.04.2015. – № 9. – С. 48. – Ст. 561.

56. Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020 – Рамкова програма з досліджень та інновацій (2014 – 2020) від 20.03.2015 р. // Інформаційне агентство «ЛІГА:ЗАКОН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU15053.html

57. Проект Закону України від 24.01.2014 р. № 4015, внесений народними депутатами А. Б. Аваковим, О. В. Кужель, В. А. Головко, Л. Л. Котеляк, В. Б. Даниловим, Д. В. Дзензерським, Т. А. Донець «Про заборону розміщення іноземними державами, наддержавними утвореннями, організаціями або фізичними особами вірусно-біологічних лабораторій 3 та 4 (найвищих) рівнів біологічної безпеки на території України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?uid=1206.2655.0

Берлач А. І., Курзова В. В. Правові аспекти участі України в забезпеченні режиму нерозповсюдження біологічної зброї

У статті аналізуються правові засади міжнародного співробітництва України у сфері забезпечення режиму нерозповсюдження біологічної зброї та технологій подвійного призначення, що можуть бути використані для її розроблення. Розкривається авторське бачення модернізації біологічної безпеки України в рамках міжнародного партнерства.

Ключові слова: біологічна безпека, біологічна зброя, режим нерозповсюдження, технології подвійного призначення.

Берлач А. И., Курзова В. В. Правовые аспекты участия Украины в обеспечении режима нераспространения биологического оружия

В статье анализируются правовые основы международного сотрудничества Украины в сфере обеспечения режима нераспространения биологического оружия и технологий двойного назначения, которые могут быть использованы для его разработки. Раскрывается авторское видение модернизации биологической безопасности Украины в рамках международного партнерства.

Ключевые слова: биологическая безопасность, биологическое оружие, режим нераспространения, технологии двойного назначения.

Стаття надійшла до друку 19 липня 2015 р.